

Erdély mezőgazdaságának helyzetképe

MEZŐGAZDASÁGUNK az általános válság, a gazdasági termékek alacsony árfolyama, az eladósodás és a rendezetlen hitelviszonyok következtében immár közel egy évtizede a legsúlyosabb helyzetbe került, s ezen az utolsó két év konjunktúrája sem nagyon segíthetett, olyannyira, hogy a szakköröknek s magának a kormánynak is komoly gondot okoz a mezőgazdasági termelés megszervezésének, egyáltalán a mezőgazdaság megsegítésének elodázhatatlan kérdése. Bár az európai háború folytán mezőgazdaságunk a gabonaárak emelkedésének előnyeit élvezzi, mégis válságban van, mert ez az előny csak az előző évek helyzetéhez képest hoz javulást. Lássuk csak: a földművelők vásárlóképessége az 1929. évi 100-as indexszámmal szemben 1936-ban csak 52.4 (Conjunctura Economiei Românești. 1936, 1–2. sz.), a gabonaneműek fogyasztását mutató index-szám pedig az 1930. évi 100-al szemben 1935-ben csak 68.9. Az elszegényedés olyan mértékű, hogy azon a gabonaárak pillanatnyi emelkedése nem sokat segíthet. A másik oldalon ugyanis olyan problémák ütnek fel a fejüket, amelyekre csak erélyes beavatkozással lehet orvoslást találni. Íme, a mezőgazdaság terhei egy évtizeddel előbb oly mértékben megduzzadtak (Erdélyben 1930-ban egy hektár megművelt területet 5.186 lej terhelt), hogy az államnak kellett közbelépnie, a terhek egy részét más társadalmi osztály vállaira hárítva, majd a mezőgazdaság serkentésére szolgáló törvénnyel igyekezvén a segítségnek módját megtalálni. Legújabbán a termelés átszervezéséről, a búza vetésterületének csökkentéséről s a kisbirtokok elaprózásának megakadályozásáról hallunk terveket. Akármilyen legyen is véleményünk ezeknek a terveknek célravezetőségét illetően, kétségtelen, hogy mezőgazdaságunk megsegítése gazdasági életünk egyik legfontosabb feladata. Nem hisszük ugyan, hogy ezt a feladatot csupán az államhatalom kényszerítő rendszabályaival meg lehetne oldani, a megoldásnak azonban a gazdasági szervezetek és az állam együttműködésével előbb-utóbb be kell következnie.

Az alábbiakban Erdély mezőgazdasági helyzetét és teljesítőképességét kívánjuk vizsgálni. A lehetőség szerint figyelemmel akarunk lenni a fejlődésnek a háború óta mutatkozó irányaira, időnként visszapillantva a háború előtti helyzetre is, – hiszen a múlt adatainak a jelen adataival való összehasonlítása egyben a jövő fejlődésére is bizonyos tanulsággal szolgál.

ERDÉLY területe 102.282 km², azaz 10.228.200 hektár. Nagyjából hegyes dombvidék, ahol a mezőgazdaság nem mindenütt folytatható eredményesen. A

Az erdélyi megyék területének művelési ágak szerinti megoszlása (1937)

M E G Y E	S z á n t ó		Rét és legelő		Gyümölcsös, szőlő		E r d ő		Nem termő	
	Hektár	%	Hektár	%	Hektár	%	Hektár	%	Hektár	%
Alsófehér	112.143	33,3	96.229	28,5	5.950	1,8	103.750	30,8	18.841	5,6
Arad	309.174	49,2	105.106	16,8	10.989	1,7	163.566	26,1	39.063	6,2
Bihar	309.144	41,4	162.304	21,7	10.559	1,4	231.940	31,0	33.595	4,5
Brassó	57.734	20,4	80.579	30,0	1.845	0,7	121.833	45,4	9.542	3,5
Csík	63.400	14,8	181.716	42,4	118	0,0	172.396	40,2	10.878	2,6
Fogaras	71.737	29,5	83.145	34,2	568	0,1	76.083	31,3	11.821	4,9
Háromszék	84.961	25,3	62.259	18,5	1.260	0,4	173.763	51,7	14.000	4,1
Hunyad	150.255	19,7	211.282	27,6	12.468	1,6	339.715	44,4	50.989	6,7
Kisküküllő	100.005	48,5	85.238	27,6	5.298	2,6	30.400	14,7	13.654	6,6
Kolozs	153.446	32,3	153.819	32,4	3.179	0,6	136.758	28,8	27.982	5,9
Krassó	108.530	22,7	89.843	18,8	12.901	2,7	230.391	48,2	36.362	7,6
Máramaros	49.679	14,2	129.349	36,9	1.760	0,5	159.146	45,4	10.448	3,0
Maros	167.067	30,6	136.295	25,0	6.183	1,1	212.292	38,9	23.756	4,4
Nagyküküllő	93.062	32,9	57.069	30,1	5340	1,9	84.244	29,8	15.107	5,3
Naszód	74.439	17,9	152.249	36,7	4.013	1,0	171.876	41,4	12.278	0,3
Szamos	153.418	38,9	107.063	27,1	3.702	0,9	111.053	28,1	19.568	5,0
Szatmár	170.888	40,2	99.207	23,3	10.860	2,6	119.857	28,2	24.145	5,7
Szeben	78.544	21,5	104.832	28,7	3.563	0,9	161.636	44,2	17.215	4,7
Szilágy	266.444	51,2	109.353	21,0	10.412	2,0	102.988	19,8	31.119	6,0
Szörény	144.097	23,2	152.482	24,5	14.480	2,3	278.510	44,8	32.637	5,2
Temes	534.453	71,6	99.428	13,3	14.413	2,0	45.169	6,0	53.201	7,1
Torda	110.063	34,9	93.876	29,8	5.793	1,9	87.718	27,9	17.465	5,5
Udvarhely	78.003	26,7	94.467	32,4	3.137	1,1	104.196	35,7	12.095	4,1
Összesen:	3.440.686	33,6	2.647.190	25,8	148.791	1,5	3.419.280	33,4	545.761	5,3

déli és keleti Kárpátok 500-600 méter magasságú dombvidéket zárnak körül, ahol szemtermelés szempontjából a Barcaság meg a hozzákapcsolódó háromszéki síkság, a fogarasi sík, az Aranyos- és a Maros völgye, továbbá a Király-hágón túli alföld és a Bánság jön elsősorban számításba. Egész folyórendszere az Olt kivételével a Tiszához tartozik. Földrajzi felépítésének változatossága, termelési lehetőségeinek sokfélesége bizonyos autarkiára teszi képessé s ez a földrajzi- és gazdasági adottság is hozzájárult ahhoz, hogy a történelem folyamán hosszú ideig politikai önállóságra is szert tudott tenni. Éghajlata szeszélyes, a hőmérséklet ingadozásai igen nagyok, s e változások szinte átmenet nélküliek. A tél sokszor hirtelen áll be, mielőtt az őszi vetéseket bevégezték volna, máskor meg olyan későn, hogy a túlságosan kifejlődött őszi vetések kifagynak. Gyakran áll be késői, májusi fagy, mely különösen az érzékeny kapásnövényeket és a gyümölcsöst veszélyeztet. A csapadék időbeli eloszlása kedvezőtlen, a vegetációs időszakban rendszerint nem elégséges, s így az őszi esők és a hó tárolásával, mély őszi szántással, jó boronálással és korai vetéssel kell segíteni. A gyenge is ingadozó terméseredményeket ezek a körülmények részben indokolják.

Erdély területének művelési ágak szerinti megoszlása (1937)

(Összehasonlítva az ország többi tartományainak helyzetével)

Művelési ág	Erdély		Ókirályság		Besszarábia		Bukovina		Dobruzsza	
	1000 Ha	%	1000 Ha	%	1000 Ha	%	1000 Ha	%	1000 Ha	%
Szántó	3.441	33,6	7.072	52,9	3.072	70,2	324	28,0	1.270	55,5
Rét	1.219	11,9	502	3,7	31	0,7	117	10,1	17	0,7
Legelő	1.428	13,9	1.269	9,4	439	9,9	162	13,9	166	7,3
Szőlő	54	0,5	205	1,5	111	2,5	–	0,0	21	0,9
Gyümölcs	95	0,9	155	1,2	33	0,8	6	0,5	3	0,1
Erdő	3.419	33,4	2.517	18,6	199	4,6	448	38,7	199	8,7
Nem termő	546	5,3	1.691	12,6	492	11,3	102	8,8	613	26,8

Ha Erdély mezőgazdasági struktúráját a többi országrésszel összehasonlítjuk, azt látjuk, hogy viszonylag kicsi a szántóterület, ezzel szemben azonban *itt a legnagyobb a rétek és legelők aránya*. Erdély tehát inkább állattenyésztésre, mint gabonatermesztésre alkalmas. Természetesen az egyes megyék között mezőgazdasági kihasználás szempontjából igen nagy különbségek vannak és ezért a mezőgazdaság lehetőségei is vidékenként mások és mások.

A szántóföldeknek az összes területhez való aránya a Bánságban a Király-hágón túli részekben, a Szilágyságban és a Küküllőkben a legnagyobb; a legkisebb Csík, Máramaros, és Naszód megyékben. Számos megyében az erdők nagyobb területet foglalnak el a szántónál. A belsejében a kalászosok erősen keverednek a kapásokkal, de továbbá a gyümölcsstermeléssel és erdőgazdálkodással is. Az Alföld felé tartó megyék kevésbé sokoldalú gazdálkodást folytatnak.

Erdély szántóterületéből kerek számban

1.080.000 ha a búza vetésterülete	
92.000 „ a rozs „	
141.000 „ az árpa „	
251.000 „ a zab „	
984.000 „ a tengeri „	
91.000 „ a burgonya „	

A hat főtermény tehát az egész szántóterületnek kerek számban 77 százalékát foglalja el, s mindössze 12 százalék marad a takarmányfélék, kereskedelmi és ipari növények, valamint a hüvelyesek és minden egyéb termelésére. Ebből

szálas és évelő takarmányra	259.233 ha
takarmányrépára	23.452 „
repcére	6.159 „
napraforgóra, mint főterményre	16.220 „
mákra	1.489 „
kenderre	21.746 „
lenre	1.436 „
cukorrépára	7.049 „
dohányra	3.441 „
babra, mint főterményre	5.221 „
borsóra	1.717 „
lencsére	8.159 „
hagymára	8.149 „
káposztára	11.672 „
egyéb termékekre	30.966 „

összesen: 406.109 ha esik.

A különbözetként jelentkező 396.000 ha (11%) ugarolásra használt terület.

Ha a felsorolt növények vetésterületének arányát a norfolki négyes-forgó szempontjából vizsgáljuk, úgy meg kell állapítanunk, hogy az a föld termőerejének természetes módon való pótlására legelőnyösebb vetésforgó kívánalmaitól nagyon eltér, mert eszerint őszi kenyérgabonát 1.172.000 ha helyett csak 800.000 hektáron szabadna, tavaszi kalászosot viszont 392.000 ha helyett 800.000 ha-on kellene termelni. Hiány jelentkezik a szálas takarmányok vetésterületében is, mert az őszi gabonák legjobb előveteményét képező tavaszi mesterséges szálas takarmányra csak 3,2 százaléka jut annak, aminek jutnia kellene. Akik a búzatermelés csökkentésének álláspontján állnak, az adatok alapján bizonyára szívesen vennék a termelésnek a norfolki négyes kívánalmaihoz igazodó átszervezését. Valóban, úgy látjuk, hogy a hat főterményen kívül a melléktermények számára nem sok hely jut, a búza és a kukorica együtt a szántóterületnek 60 százalékát foglalják el. Ezért akart a kormány is a búzatermelés csökkentésére intézkedéseket tenni. A háború azonban éppen a búza iránti keresletet növelte meg erősen. Különben is a kisbirtokot, mely elsősorban a család ellátására szükséges növényeket termeli, aligha lehet gazdálkodásának megváltoztatására rávenni. Hosszú nevelés és irányító munka hozhatja meg csak a kívánatos eredményt.

De az ország többi tartományainak mezőgazdasági termelése sem kevésbé egyoldalú, amint azt az alábbi táblázat mutatja.

Termény-	Erdély		Ókirályság		Besszarábia		Bukovina		Dobrudzsa	
	1000 Ha	%	1000 Ha	%	1000 Ha	%	1000 Ha	%	1000 Ha	%
Gabona-	2.548	74,0	6.102	86,2	2.625	85,5	210	64,8	1.034	81,4
neműek										
Takarmány-	283	8,2	338	4,7	58	1,8	44	13,5	43	3,5
félék										
Élelmiszer-	157	4,5	230	3,2	80	2,6	55	16,8	59	4,6
növények										
Ipari	57	1,6	183	2,6	251	8,2	8	2,6	62	4,9
növények										
Ugar	396	11,5	218	3,0	58	1,9	7	2,3	72	5,6
Összesen:	3.441	100,0	7.072	100,0	3.072	100,0	324	100,0	1.270	100,0

Az Ókirályságban tehát a gabonaneműek az összes szántóterület 86,2 százalékát foglalják el, a takarmánynövények pedig 4,7 százalékát. Besszarábiában ennél is kisebb a takarmánynövények aránya: 1,8 százalék, s a szántóterület 85,5 százalékán gabonaneműeket termelnek. Sokkal változatosabb képet mutat Bukovina, ahol gabonaneműekre a szántónak csupán 64,8 százaléka esik, viszont 13,5 százalék a takarmánynövények aránya – jórészt lóhere és lucerna.

AZ EGYES TERMELESI ÁGAK művelési megoszlását tekintve, Erdélyben a háború óta a belterjesség irányában mutatkozik bizonyos haladás. A szemtermelés túltengése csökkenőben van, a több munkáskezet foglalkoztató kultúrnövények termelése pedig lassan tért hódít. A fejlődést alábbi táblázatunk ezer hektárban mutatja:

ÉV	Gabonafélék			Élelmi növények			Ipari növények			Takarmányfélék		
	Ha	Index	%	Ha	Index	%	Ha	Index	%	Ha	Index	%
1921–25	2090	100	78,2	109	100	4,1	44	100	1,6	178	100	6,7
1926–30	2395	114,6	78,5	124	113,8	4,1	57	129,5	1,8	217	121,9	7,1
1931–35	2455	117,5	75,1	141	129,4	4,3	59	134,1	1,8	268	150,6	8,2
1936	2578	123,3	75,6	148	135,8	4,3	66	150	2,0	300	168,5	8,8
1937	2548	121,9	74,0	157	144,0	4,5	57	129,5	1,6	283	158,9	8,2

A háború előtti négy év átlagában a gabonatermelésre felhasznált terület 2.388.647 hektárt tett ki. Közvetlenül a háború után jórészt az agrárreform következményeképpen a gabonával bevetett terület csökkent és csak 10 évvel a háború után, 1928-ban érte el a háború előtti nagyságát. Ettől kezdve a gabona vetésterülete évről-évre fokozatosan emelkedést mutat.

Az egyes gabonafajták vetésterületének alakulása a következő volt:

(1000 ha-ban)	búza	rozs	árpa	zab	tengeri
1910–13	905	104	116	300	963
1920–25	793	93	147	260	732
1926–30	974	93	165	289	872
1931	1.089	76	141	271	971
1932	915	73	127	232	965
1933	981	82	126	241	948
1934	1.013	78	135	256	992
1935	1.088	86	133	252	992
1936	1.120	90	135	253	977
1937	1.080	92	141	251	984

A szántóterület felhasználása 1937-ben
(Az erdélyi megyék összehasonlító adatai – százalékos arányszámok)

MEGYE	Gabona-félék	Élelmi növények	Ipari növények	Takarm. félék	Ugar
Alsóféher	67,1	23	0,6	7,8	22,2
Arad	88,3	2,4	1,3	5,0	3,0
Bihar	83,0	3,2	1,6	8,5	3,7
Brassó	49,5	16,1	3,7	15,4	15,3
Csík	61,4	13,2	0,5	3,2	21,7
Fogarás	67,5	11,2	0,7	5,1	15,5
Háromszék	60,4	15,9	1,3	13,3	9,1
Hunyad	71,3	4,8	1,1	6,2	16,6
Kisküküllő	72,0	3,0	1,3	13,2	10,5
Kolozs	75,3	2,2	1,3	6,3	14,9
Krassó	77,8	3,3	0,7	10,3	7,9
Máramaros	51,7	14,9	1,1	6,1	26,2
Maros	74,8	3,0	1,6	12,2	8,4
Nagyküküllő	66,3	5,7	1,0	14,7	12,3
Naszód	63,7	2,4	1,0	6,9	26,0
Szamos	73,9	2,1	1,9	8,3	13,8
Szatmár	64,4	3,0	3,8	8,3	20,5
Szeben	66,2	7,5	0,6	11,5	14,2
Szilágy	64,3	3,6	4,6	10,3	17,0
Szörény	79,1	4,4	1,2	6,5	8,8
Temes	85,9	3,5	2,0	6,6	2,0
Torda	65,4	2,4	1,1	5,5	25,6
Udvarhely	63,6	4,5	0,8	8,6	22,5
Erdélyi átlag	74,0	4,5	1,6	8,2	11,5

Bár Erdély az egyetlen olyan romániai tartomány, mely hegyi jellegénél fogva tulajdonképpen legnagyobb részében nem alkalmas a búzatermelésre, mégis a búza vetésterülete az agrárreform által okozott pár éves visszaesés után fokozatosan nőtt, és pedig az általános emelkedés a háború előtti és az utolsó négy év átlaga között 19,9 százalék. Igaz, hogy a búzatermelés jórésze azokra a megyékre esik, amelyek jelentős részben sík területen fekszenek és így búzatermelésre alkalmasak is. A bevetett terület természetesen nem nőtt minden megyében egyforma arányban.

A szántóterülethez képest 1937-ben a búza vetésterülete legnagyobb Arad megyében (42,95%) és Temes megyében (40,78%), Biharban (39,65%) és Kolozs megyében (36,60%). Máramarosban viszont a szántónak csak 1,93%-át, Csíkbán pedig 6,79%-át teszi ki a búza vetésterülete.

Közvetlenül a búza után a tengeri következik, melynek vetésterülete a háború előtt felül is múlta a búza vetésterületét, azóta azonban némileg csökkent és az utolsó években 9 százalékkal alatta maradt annak. Bár a tengeritermelés kevésbé jövedelmező, mint a búzatermelés, termelése mind talajjavítási, mind takarmányozási szempontból előnyös. Nálunk azonban a tengeri termesztése nem annyira talajjavítási célokat, mint inkább a táplálkozás céljait szolgálja. Vetésterülete aránylag legnagyobb Krassó megyében, ahol az összes szántónak 39,59%-át foglalja el, mely után Kisküküllő megye (36,99%) és Szamos megye (36,54%) következik. Legkisebb a tengeri vetésterülete Csík megyében, ahol a kedvezőtlen éghajlat mellett nem termesztendő eredménnyel, így a szántó területnek csupán 0,45%-át teszi ki, továbbá Brassó megyében (6,91%) és Háromszéken (8,21%).

Vetésterület szempontjából harmadik helyen a zab áll, azonban ez is közel 20 százalékkal alatta marad a háború előtti vetésterületnek és a szántónak csupán 9,5 százalékát jelenti. Legnagyobb arányban Csík megyében termelik, ahol megelőzi a többi gabonaneműek területét 24,59%-os arányával. Utána Naszód, Fogaras, Háromszék és Udvarhely megye következik.

Az árpa termelési mennyisége a háború óta az egész országban megnőtt. Így Erdélyben is mintegy 20 százalékkal, azonban még most sem foglalja el azt a területet, melyet termelési viszonyainknál fogva elfoglalhatna. Legjobb árpatermelő terület Erdély délkeleti sarka: Brassó, Háromszék és Csík megye. Az előbbi kettőben az árpa vetésterülete megelőzi a többi gabonaneműekét.

A rozs termelése ezzel szemben évről-évre csökken s az 1933–37. évek átlagában csupán 82 százalékát teszi ki annak a területnek, amelyen 1910–13-ban termelték. A jobb módú gazdák ma inkább búzakenyeret, a szegények viszont puliszkát esznek, pedig Erdély zordabb éghajlatánál és gyengébb minőségű földjénél fogva igen alkalmas lenne rozstermelésre. A legjelentősebb mértékben Csík megyében termelnek rozst, ahol a szántó 14,26 százalékát foglalja el, a többi megyékben a termelés nem közelíti meg ezt az arányt.

Erdély 23 megyéje közül 1937-ben tíz megyében a búza volt a főtermény, kilencben a tengeri, kettőben az árpa és egyben a zab.

A SZÁNTÓTERÜLET lassú növekedése mellett elsősorban annak kell érdekelnie, hogy milyen képet mutatnak az egyes gabonaneműek átlagtermései a háború utáni időben, s így a földbirtokreform, az általános mezőgazdasági válság és más körülmények milyen hatással voltak a mezőgazdasági termelésre.

**Az egyes gabonaneműek hektáronkénti átlagtermése
1932 és 1937 között (mázsában)**

MEGYE	Búza	Rozs	Árpa	Zab	Tengeri
Alsófehér	10.10	8.10	9.54	8.14	11.68
Arad	10.82	10.78	11.74	9.82	14.20
Bihar	10.60	11.10	11.20	9.58	11.58
Brassó	15.31	13.70	16.68	14.94	14.92
Csík	8.68	9.60	9.86	9.76	9.30
Fogarás	10.96	10.36	11.48	10.94	11.12
Háromszék	11.24	11.64	11.24	10.82	11.78
Hunyad	7.92	8.02	8.34	6.90	9.42
Kisküküllő	13.48	13.18	12.66	12.18	13.62
Kolozs	10.28	10.18	9.36	8.40	9.36
Krassó	8.14	8.08	8.90	7.62	11.40
Máramaros	6.82	7.14	6.96	6.50	8.50
Maros	11.76	9.08	9.98	9.84	11.28
Nagyküküllő	12.34	13.88	11.92	11.66	14.22
Naszód	9.06	10.26	7.84	8.50	9.02
Szamos	8.46	8.64	8.92	7.50	7.78
Szatmár	9.72	9.76	9.68	9.26	9.02
Szeben	11.28	11.08	10.62	10.52	12.16
Szilágy	11.12	11.52	10.86	9.78	9.96
Szörény	8.36	8.08	10.26	8.44	10.14
Temes	11.22	11.06	13.04	12.60	15.20
Torda	10.48	7.24	9.62	9.38	10.60
Udvarhely	10.48	9.04	10.28	9.54	12.62
Erdélyi átlag	10.37	10.02	10.43	9.68	11.25

Búza. Az 1910–13. évek erdélyi átlagában a búza hektáronkénti hozama 10,77 mázsa volt, az egész búzamennyiség pedig 9.733.735 mázsa. A háború után nagy visszaesés mutatkozik, az 1920 – 25. évek átlagában csak 7,8 mázsa a búza-hozam, de ezután megindul a lassú javulás, azonban az utolsó öt év átlaga még mindig alatta maradt a háború előttinek. A stagnációnak ezek az adatai igen elkedvetlenítőek, mert a mezőgazdaság vásárlóképessége erősen csökkent s az áreséseket a terméshozam fokozásával lehetett volna némileg ellensúlyozni. Figyelemreméltó, hogy a búza erdélyi termésátlagai így is minden esztendőben felülmúlják a búzatermelésre talajánál és éghajlatánál fogva sokkal alkalmasabb Ókirályság termésátlagait. A legjobb termést Brassó megye érte el 15,32 mázsával, utána Kisküküllő következik 13,48, majd Nagyöküllő 12,34 mázsával. Feltűnő, hogy a búza legjobb terméseredményeit nem azokban a megyékben találjuk, ahol a legnagyobb arányban termelik a búzát, sőt ezen a téren vezető Arad és Bihar megye terméseredményei nagyon is közepesek s az erős búzatermelő megyék közül csupán Temes eredménye mutat kedvezőbb képet. A leggyengébb termést Máramaros (6,82 q), Hunyad (7,92 q) és Krassó megyében (8,14 q) találjuk, noha a két utóbbi elég erős búzatermelő megye.

Érdekes, hogy míg az Erdély termelte búza mennyisége a háború előtt csupán 37,7%-a volt az Ókirályság termésmennyiségének, addig az 1933 – 37. évek átlagában már 84,3%-a. Románia egész búzatermésének évente 30—34%-át Erdély szolgáltatja s volt olyan év, amikor Erdély búzafeleslege meghaladta az Ókirályság feleslegét. Ha Erdély lakosságát 5.500.000 lélekre tesszük s a búza évi fejadagját évi 140.4 kg-ra (Buletinul Statistic al României, 1924 szerint, bár az erre vonatkozó becslések közt bizonyos eltérések vannak), akkor Erdélynek a saját szükséglete 77.220 vagon búza. Az utolsó négy év átlagában viszont a termelt búzamennyiség 108 ezer vagon volt. Évenként tehát mintegy 30 ezer vagon felesleg mutatkozik. Ha azonban a háború előtti átlagtermést sikerülne elérni, az annyit jelentene, hogy 5000 vagonnal több, vagyis 35.000 vagon kerülne kivitelre, ami 40.000 lejes búzaárát feltételezve, 200 millió lejes jövedelemtöbbletet jelentene. Ennyi tehát az az összeg, amelyet az erdélyi nemzetgazdaság évenként elveszít azáltal, hogy a búza átlagtermése a háború előtti helyzethez képest csökkenést mutat.

Tengeri. Kedvezőtlenebb a búzánál a tengeri terméshozamának alakulása. A háború előtti időszakban 16.8 mázsa volt hektáronként az átlagtermés, az 1933—37. években pedig csupán 11.25 mázsa, ami 33%-os termésátlag csökkenést jelent. Az utolsó tizenkét év átlaga is csupán 12.2 mázsa volt, tehát 4.6 mázsával alatta maradt a háború előttinek. Hasonló a helyzet az Ókirályságban is. A tengeriterület csekély növekedését összevetve a termésátlagok csökkenésével, azt fogjuk találni, hogy a termésmennyiség 26%-kal kevesebb most, mint a háború előtt volt. Erdély tengeri-fogyasztása mintegy 110 ezer vagon (évi 200 kg fejenként). Az utolsó öt év átlagában az egész termés alig tett ki ennél valamivel többet, felesleg tehát nem mutatkozik. A termésátlagok csökkenése következtében viszont Erdély pénzügyi mérlegében – 300 lejes tengeri árat számítva – 1 milliárdot messze meghaladó hiányt állapíthatunk meg. Legjobb tengeritermés az 1933—37. időszakban Temes megyében volt (15.2 q), leggyengébb pedig Szamos megyében (7.78 q), noha egyik legjelentékenyebb megyénk a tengeri termelést tekintve.

Rozs, árpa és zab. Terméshozamuk ugyancsak nem éri el a háború előtti színvonalat:

	rozs	árpa	zab
1910–13	10.7	13.9	12.5
1920–25	8.0	8.3	6.8
1933–37	10.0	10.4	9.7

A helyzet olyan, mint a többi gabonaneműeknél: a háborút követő évek terméseredményei nagyon alacsonyak, majd 1925. körül megindul a lassú javulás, azonban a békebeli eredmények mögött a rozs közel 7%-kal, az árpa 25%-kal, a zab pedig 22%-kal marad el. Bár ez a három gabonanemű a szántóterületnek csupán 14%-át foglalja el, így is igen jelentős az a kár, amely gazdasági életünket a termésátlagok csökkenése következtében évente éri.

TERMÉSZETES, hogy ilyen alacsony termelési színvonal mellett a mezőgazdaság világválsága is erősen érinthette mezőgazdaságunkat, sőt felmerülhet az a

kérdés is, hogy a válságnak egyik legfontosabb oka nem termelési technikánk színvonalában keresendő-e? Elmaradottságunk annál inkább nyugtalaníthat, mert más államokban a termésátlagok a háború óta lényeges emelkedést mutatnak. Így például a búza ötévi hektáronkénti termésátlaga

	1909–13	1929–33	emelkedés %
Olaszországban	10.5	14.4	37,0
Finnországban	11.2	17.3	55,2
Franciaországban	13.1	15.5	183
Hollandiában	23.5	28.7	22,2
Magyarországon	12.6	13.4	6,5

Ha a 6 főtermény hozamát néhány európai állam eredményeivel összehasonlítjuk, ismét csak gazdálkodásunk elmaradottsága tűnik szemünkbe. Az 1930–35. évek átlagában a hektáronkénti hozam

	búza	rozs	árpa	zab	tengeri burgonya	burgonya
Dániában	30.7	17.7	29.1	26.1		168.4
Németországban	22.4	17.6	20.8	19.5		154.2
Magyarországon	13.9	11.8	13.9	13.1	15.6	61.9
Jugoszláviában	10.3	8.9	9.8	8.8	15.3	60.8

Természetesen tekintetbe kell vennünk, hogy a különböző államok termelési feltételei nem azonosak s azokat elsősorban az éghajlati és földrajzi viszonyok, a mezőgazdasági népesség sűrűsége, a birtokviszonyok határozzák meg. Ezek mellett azonban más tényezők is befolyásolják a termelést, így elsősorban a népkultúra. A különböző országok és vidékek lakosságának különböző korú a gazdasági műveltsége s így más-más a gazdálkodási színvonala is. Éppen ezért korántsem igényelhetjük, hogy Erdély is Dánia eredményeit mutassa fel. Meg kell azonban kísérelnünk az adott viszonyok közt azoknak a lehetőségeknek a felkutatását, amelyekből a bajok orvoslása remélhető s itt elsősorban a gazdasági tudás emelése, tehát az oktatás és irányítás munkája kínálkozik.

AZ IRÁNYÍTÁS kérdésével kapcsolatosan azonban mindenekelőtt az a kérdés merül fel, hogy vajon azokat a terményeket műveljük-e, amelynek termelése valóban a legeredményesebben folytatható s nem járul-e hozzá a kedvezőtlen eredményekhez az is, hogy nem az illető megyében legjobban tenyésző növények termelését igyekeznek a gyengébb eredménnyel természetű növények rovására erőszakolni? Ennek megállapítása azonban csak kicsi és homogén gazdasági egységek terméseredményeinek ismeretében volna lehetséges. A megyék ebből a szempontból nem jelentenek egységet. Azonban kisebb egységek hiányában mégis megkíséreljük a megyék terméseredményeit vizsgálva megállapítani, hogy hol melyik termény szolgáltatja viszonylagosan a legnagyobb termésátlagot, illetve: hogy azoknak a terményeknek a termésátlagai, melyeket a megyében a legnagyobb arányban termelnek, tényleg a legjobb termésátlagokat szolgáltatják-e? Az egyes megyékben legnagyobb területen termelt gabonanövény termésátlaga az 1932–37. évek átlagában alatta maradt az erdélyi átlagnak

0 – 5%-kal	Alsófehér és Kolozs megyében	
5 – 10%-kal	Fogaras és Szörény	„
15 – 20%-kal	Naszód és Szatmár	„
20 – 25%-kal	Hunyad és Máramaros	„
30 – 35%-kal	Szamos	„

viszont az 1932–37. évek erdélyi átlaga felette volt,

0 – 5%-kal	Krassó, Csík, Udvarhely és Torda m.-ben	
5 – 10%-kal	Arad, Bihar, Háromszék és Temes	„
10 – 15%-kal	Maros	„
15 – 20%-kal	Szeben és Szilágy	„
20 – 25%-kal	Kis- és Nagyküküllő	„
40%-kal	Brassó	„

Feltételezhető, hogy egy terményt azért termelnek nagyobb arányban, mert jól lehet termelni vagy értékesíteni. Alsófehér megyében a legnagyobb területi arányban búzát termelnek, a búza termésátlaga 10.1 mázsa s ez alatta marad az erdélyi termésátlagnak, mely 10.38 mázsa. Ugyanakkor azonban a tengeri termésátlaga meghaladja az erdélyi átlagot. Alsófehér megye tehát nem a legjobban megfelelő gabonaneműt, a tengerit termeli a legnagyobb arányban, hanem a búzát, amelynek nem tudja elérni az erdélyi termésátlagát. Ebből a szempontból vizsgálva, azt látjuk, hogy megyéink jelentős része nem azt a gabonaneműt termeli legnagyobb arányban, amelyet csakugyan a legeredményesebben is tud termelni, illetve, hogy a legnagyobb arányban termelt gabonanemű termelésére nem fordít megfelelő gondot.

Igaz, hogy számos megyében egyik gabonanemű hozama sem éri el az erdélyi átlagszámot. Az egyes megyék gazdasági kultúrájára jellemző képet kapunk, ha azt vizsgáljuk, hogy a legjobb termésátlagot elérő gabonanemű hozama az illető gabonanemű átlaghozamához hogy viszonylik, mennyivel haladja azt meg vagy mennyivel marad alatta.

0 – 5%-kal	alatta marad	Szatmár és Szörény megye	eredménye	
10 – 15%-kal	„	„	Naszód	„
15 – 20%-kal	„	„	Hunyad és Szamos	„
20 – 25%-kal	„	„	Máramaros	„

A megye legjobb eredménnyel termelt gabonaneműinek hozama az illető gabonaféleség erdélyi átlaga felett volt.

0 – 5%-kal	Alsófehér, Csík, Kolozs, Krassó, Torda és Udvarhely megyében,
5 – 10%-kal	Szeben megyében,
10 – 15%-kal	Bihar, Fogaras, Maros és Szilágy megyében,
15 – 20%-kal	Háromszék megyében,
25 – 30%-kal	Arad és Nagyküküllő megyében,
30 – 35%-kal	Kisküküllő megyében,
50	%-kal Brassó és Temes megyében.

Például Alsófehér megyében a búza, rozs, árpa és zab termésátlaga nem éri el az erdélyi átlagot, a tengerié ellenben 0.43 mázsával, vagyis kb. 3%-kal magasabb a tengeri erdélyi termésátlagánál. Végeredményképpen: csak hat olyan megyénk van, ahol *egyetlen gabonanemű terméshozama sem éri el az erdélyi átlagot*. Érdekes, hogy a kétféle vizsgálat nagyjában ugyanazt az eredményt mutatja. Legalacsonyabb a termelési színvonal Naszód, Máramaros, Szamos és Hunyad megyében, a legmagasabb Brassóban, a két Küküllőben és Temesben.

A GABONANEMŰEK termelése mellett a takarmánytermelés adhat felvilágosítást a gazdálkodás belterjességéről. Külön mutatjuk be tehát a takarmányfélékre hagyott terület és termés statisztikai adatait. S itt elsősorban azok az adatok lehetnek figyelemreméltóak, amelyek a lóhere és lucerna vetésterületek fejlődésére vonatkoznak.

A vetésterület fejlődése hektárokból a következő:

	lóhere	lucerna
1934-ben	113.568	52.536
1935-ben	120.519	52.555
1936-ban	130.941	57.090
1937-ben	125.618	59.262

A terméseredmények növekedése is körülbelül azonos a vetésterületével:

	lóhere	lucerna
1934-ben	3,213.021	1,825.578
1935-ben	3,185.016	1,686.951
1936-ban	3,606.170	1,833.084
1937-ben	3,957.395	2,278.562

A két főtakarmánynak, a lóherének és a lucernának termelése az utolsó négy évben 23,7%-kal emelkedett.

Hogy az összes takarmánynövények vetésterületének emelkedése mégsem mutat ehhez hasonló arányokat, annak oka az, hogy a többi takarmánynövény termelésében bizonyos csökkenés állott be s valószínűleg helyüket a lucerna és a lóhere foglalta el, mint olyan takarmánynövény, amelynek magja is legjobban értékesíthető kisgazdaságok számára. Egyébként összehasonlító adatként közölhetjük, hogy a történeti Erdély megyéiben

	a lóhere v e t é s t e r ü l e	a lucerna h e k t á r o k b a n
1910–14:	57.378	20.307
1937:	64.496	25.165

vagyis a lóhere vetésterülete 12,4 százalékkal, a lucernáé 23,9 százalékkal, együttesen 18,1 százalékkal növekedett.

Romániának 1934-ben 163.886 hektár területű lóhere vetése volt, ebből Erdélyre esett 113.568 hektár, vagyis az egész ország lóhere termelésének 69,3 százaléka, míg Erdély szántói csak 25 százalékat teszik ki az ország összes szántóterületeinek. Ebből is következik, hogy lóheretermelésre Erdély földje különösen alkalmas. Ez a többi tartományokban is sokkal kisebb mértékű. Így Besszarábiában

1934-ben 4442 hektáron termeltek lóherét (hozama: 105.263 q), az Ókirályságban 14.336 hektáron (382.653 q), egyedül Bukovina közelíti meg, melynek éghajlata az erdélyivel azonos, itten 31.540 hektáron termeltek lóherét (hozama 1.140.471 q) és feltűnő, hogy a lóhere itt éri el a legnagyobb termésátlagot: hektáronkénti mázsát, míg az országos átlag 29.5 s az erdélyi 28.3 mázsa volt ebben az évben. A lucernavetést illetően Erdély nincs ilyen kedvező helyzetben. Az egész ország lucerna-vetésterülete 1934-ben 121.676 hektár volt (3.768.581 q hozammal), ebből Erdélyre csak 52.536 hektár (1.825.578 q hozammal), tehát az egész vetésterület 43,1 százaléka esett, mely azonban még mindig nagyobb, mint az erdélyi szántóterület aránya. A lucernavetésben azonban az Ókirályság előzi Erdélyt, 1934-ben 59.210 hektáron 1.613.164 mázsa termése volt, Besszarábia jelentéktelen mennyiséget, 6822 hektáron 200.965 mázsát termelt, Bukovina pedig mindössze 3102 hektáron (tehát lóhere-vetésének alig egytizedén) termelt 128.874 mázsát. Ez az utóbbi különösen azért érdekes, mert a bukovinai termésátlag messze felülmúlja az egész ország termésátlagát. Bukovinában ugyanis 41.5 mázsa a hektáronkénti termésátlag, míg az országos átlag 30,9, az erdélyi átlag 34,7, az ókirálysági átlag 27,2 mázsa.

Mivel Bukovina kivételével a többi tartományokban a legelők és a kaszálók arányszáma is nagyon alacsony, (a kaszálók országos arányszáma 6,4, az Ókirályságban 3,7, Besszarábiában 0,7, Bukovinában 10,1, Erdélyben 2,0, Dobrudzsában 0,7%; a legelők országos arányszáma pedig az összes termőterülethez viszonyítva 11,3, az Ókirályságban 9,4, Besszarábiában 9,9, Bukovinában 13,9, Erdélyben 14,0, Dobrudzsában 7,3%), ebből következik, hogy az intenzív állattenyésztésben belátható időn belül nem tudják utolérni Erdélyt. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a nagy takarmányterület és a szarvasmarha-tenyésztés helyzete között szoros összefüggés van és egyik a másikat maga után vonja, illetve feltételezi.

ERDÉLY állattenyésztése egyébként minőségi szempontból is messze felette áll az ország többi tartományainak. Természetesen következik ez a legelők és kaszálók előbb említett arányából és a takarmánytermelés intenzitásából. Mezőgazdaságunk legszilárdabb támaszát éppen ezért az állattenyésztésnek kell képeznie, hiszen Erdély területének 26%-a rét és legelő, s a szántónak is nem jelentéktelen részén állati takarmányozásra szolgáló növényeket termelnek. De megfelelő állatállomány nélkül a szántók termőereje sem tartható fenn s így jövedelmező mezőgazdaság nem folytatható. Fejlett állattenyésztés fokozott takarmánytermeléssel; jobb rét- és legelőgondozással, nagyobb trágyahozammal jár együtt s így a gazdálkodás valamennyi ágára fejlesztőleg hat.

A háziállatoknak száma 1926-ban és 1936-ban az alábbi volt:

	1926	1936
Szarvasmarha	1.645.195	1.601.306
Ló	397.356	488.936
Sertés	1.104.620	1.167.490
Juh	3.361.961	2.978.679

Az 1936. évi állatösszeírás tehát az 1926. évihez képest csupán a lovakban mutat lényegesebb számbeli emelkedést; a szarvasmarha-állományban 27 százalékos a csökkenés, a juhoknál 11,4%, míg a sertéseknél majdnem azonos a helyzet.

Még nagyobb a visszaesés a háború előtti állapotokhoz képest, amint ezt néhány megye szarvasmarha-állományának adatai szemléltetik:

	1911	1926	1936
Csík	78.610	57.280	69.630
Udvarhely	57.160	56.548	45.997
Háromszék	58.685	47.235	39.454
Brassó	33.263	41.514	39.685
Kolozs	111.155	57.697	87.207
Torda	72.051	51.784	33.964

Igaz, hogy az évente történő állatösszeírásokat nem fogadhatjuk el feltétlenül hiteleseknek, az állatállomány csökkenésének tényén azonban kisebb eltolódások nem változtathatnak. Lehet, hogy az állatállomány súlyban, minőségben és így értékben is fejlődött, de az a fejlődés éppen az elmúlt 25 évben jelentős nem volt. A szántóföldi termelés és az állattartás között szoros összefüggés van. A főbb kultúrnövények termésátlagának mozdulatlansága, sőt visszaesése az állatállomány ki nem elégítő fejlődésének következménye.

Az abszolút számoknál azonban még jellemzőbb az állatállomány viszonya a területhez és a népességhez. Az egyes tartományok helyzete között ebből a szempontból lényeges különbségeket fedezhetünk fel:

Országrés	100 km területre esett				1000 lakosra esett			
	Ló	Szarvasmarha	Juh	Sertés	Ló	Szarvasmarha	Juh	Sertés
1926								
Erdély	388	1.608	3.286	1.079	69	296	605	199
Ókirályság	680	1.747	5.391	1.063	107	275	846	165
Bukovina	721	1.820	2.810	992	64	222	340	120
Besszarábia	802	1.152	4.558	705	128	213	777	109
Románia	602	1.615	4.445	843	98	264	727	165
1936								
Erdély	478	1.565	2.912	1.141	88	288	536	210
Ókirályság	748	1.556	4.270	987	117	231	795	155
Bukovina	815	2.111	2.612	1.467	99	258	319	179
Besszarábia	933	1.022	4.205	780	145	158	652	121
Románia	688	1.466	4.049	1.030	111	238	659	167

Az utolsó tíz évben Erdély-szerte bekövetkezett eltolódásokról a számok beszélnek:

	Ló		Szarvasmarha		Juh		Sertés	
	1926	1936	1926	1936	1926	1936	1926	1936
1000 lélekre	69	88	269	288	605	536	199	210
100 km ²	388	478	1608	1565	3286	2910	1079	1141

A háború előtti helyzethez viszonyítva ez a csökkenés még nagyobb, kivéve a lóállományt. 1911-ben 100 km² területre 2066 szarvasmarha esett s ez a szám 1936-ig 1565-re csökkent; a juhoknál 3384-ről 2912-re, a sertéseknél 1424-ről 1141-re. A szarvasmarha-állomány a területhez viszonyítva Szilágy és Szatmár megyében, a lélekszámhoz viszonyítva Fogaras és Csík megyében a legkedvezőbb. Számbavehető emelkedést csak Temes, Csík, Kisküküllő és Kolozs megye szarvasmarha-állománya mutat, viszont Udvarhelyt 23%-os, Szebenben, Nagyüküllőben, Alsófehériben 20%-os, Háromszéken 18%-os a visszaesés.

Sajnos, hogy a statisztika hiányossága miatt nem tudjuk megvizsgálni azt a kérdést is, hogy ezt a számbeli csökkenést nem ellensúlyozza-e a minőségi javulás, az egyes megyék lakói nem cserélték-e ki régebbi kisebb súlyú, gyengébb teljesítőképességű állataikat nagyobb súlyú és jobb teljesítőképességű állatokra, mint pl. a szász vidékeken és a Nyárad mentén. A statisztika nem beszél erről, de a szakemberek megállapításai arra mutatnak, hogy minőségi javulás csak igen elvétve, egyes területeken történt s ez a minőségi javulás nem pótolhatja a számbeli csökkenést. A lónál is – bár számbeli gyarapodás áll fenn – egészen ijesztő mértékű a minőségbeli romlás.

*

AZ EMBER KUTATÓ SZELLEME a számsorok között a fejlődés és a javulás tüneteit keresi. Sajnos, a közölt adatoknak alig egynemelyike olyan, amely erre mutatna és biztatónak tekinthető volna. A világháború előtti idővel összehasonlítva megnőtt ugyan a szántóterület és az ugar csökkent, azonban a terméseredmények nem emelkedtek. A mezőgazdasági termelés az elmúlt negyedszázadban távolról sem mutat fejlődő irányt, a súlypont ma is a gabonatermelésen van (lásd a táblázatot) s a gabonafélések között a búza és a tengeri áll az első helyen. Üzemrendszerünk tehát teljesen a régi nyomokon halad. Svájcban a takarmánynövények a szántó 64,2%-át, Dániában 42%-át, Finnországban 47,8%-át foglalják el, nálunk Erdélyben az arányszám mindössze 8,25%, s mégha az ipari s élelmi növények 1,8, illetve 4,4%-át is hozzávesszük, az arányszám akkor sem nagyobb 14,4%-nál.

A növénytermesztés pénzértéke is a gabonatermelés túlsúly mellett bizonyít az 1935 – 1937-ik években

Terményféléesség	1935	1936	1937
	Millió lej	Millió lej	Millió lej
Gabonafélék	28.197	35.455	37.164
Élelmi növények	6.126	9.092	8.257
Ipari növények	3.056	2.872	2.884
Takarmányfélék	6.879	6.553	7.937
Szőlő és gyümölcs	4.627	4.402	6.247
Összesen:	48.885	58.374	62.489

A főjelenség tehát ez: *a szántó területben növekedett, a termésátlagok azonban nem emelkednek.* Az új területek felszántása az állatállomány csökkenése folytán a termésátlagokban romlást eredményezett, mivel a föld termőerejét a kevesbedő trágya nem pótolhatja. Ebből következik azután a gyenge eredmény folyamánya, hogy az erdélyi gazdasági életet – mint láttuk – évente több milliárdra menő veszteség éri; utalunk arra a számításunkra, mely csak a búzánál évente 200 millió lej veszteségre mutatott rá. A termésátlag 1910. óta ennek megfelelő értékben csökkent s még mekkora volna a csökkenés, ha számításba vennénk azt, hogy a mai modern gazdálkodás módszerei mellett a háború előtti termésátlag messze meghaladná az egykorú statisztikákban közölt számot.

Végeredményképpen két feladattal állunk szemben s ez a két feladat méltán komoly gondja mezőgazdasági életünk irányítóinak. Elsősorban *a szántóföldi termelés eredményeit kell javítani* s ezzel kapcsolatosan megoldani a szakképzettség, a tőkehiány, a kedvezőtlen hitelviszonyok és az általános gazdasági népkultúra mutatózó problémáit. Másodsorban *az üzemszervezés megváltoztatása elodázhatatlan*, gyakorlatilag a búza vetésterületét csökkenteni kell, s az így megnyert területen növelni a takarmányfélék, veteményfélék és ipari növények vetését. Természetesen tudjuk, hogy ez nem kis nehézségekbe ütközik. Elméletileg így volna a helyes, hiszen az emberi élelmezés maga is világszerte nagyon megváltozott: a liszt- és a húsfogyasztás csökkent, a főzelék- és a gyümölcsfogyasztás növekedik, de az elméleti igazság szembe találja magát a kényes gyakorlati kérdések sokaságával s köztük első helyen ezzel a kérdéssel: mi természetessék a kalászosoktól elvett területeken? A kisgazda mégis csak a háztartása számára termel s csak a tényleg mutatózó szükségletekhez alkalmazkodik. Ha a gabonán kívül jól el tudná adni egyéb termelvényeit is, bizonyára nem idegenkedne azok termelésétől. Az még nem bír elég vonzerővel, hogy az ipari növények és a veteményfélések ára magasabb szinten áll, amikor a kis tételekben való értékesítés majdnem leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik s ezek a növények általában romlandóak, a piac közelségét megkívánják, vagyis több megfontoltságot követelnek, mint a gabonane-műek, amelyeket bármelyik piacon, szokványos árak mellett, könnyen lehet értékesíteni. De a természeti adottságokat sem lehet figyelmen kívül hagyni. Az agrárreform által létesített törpebirtokok termelését majdnem lehetetlen az elméleti kívánalmak szerint irányítani, hiszen a házi szükségletre való termelés nem sokat törődik a rentabilitás törvényeivel, a szükségletet tekinti s ha kell, nem riad vissza még a havasalján sem a búza meg a kukorica vetésétől. A mezőgazdasági világválság is jó egy időre kilendítette gazdaságainkat az intenzivitás, a belterjesség irányából. A válsággal szemben egyetlen védekezés volt lehetséges: az üzemszervezés csökkentése, szinte teljes leépítése, vagyis a nagymértékű extenzivitás.

*

ERDÉLY mezőgazdasági termelését Románia termelésének keretében vizsgáltuk s azt a figyelemreméltó megállapítást tehetjük, hogy ez a csökkenő terméseredmények ellenére is felülmúlja az Ókirályság és sokszor az ország átlageredményeit. Összefoglalóan utalhatunk adatainkra: Erdély szántóterülete az ország szántóterületének csak 25%-a, mégis Erdély 1937-ben Románia búzatermésének

32%-át, tengeri termésének 30%-át, zabtermésének 41%-át szolgáltatva, csak a rozstermelés 23%-os, valamint az árpatermelés 19%-os arányszáma marad a szántóterületek arányszáma alatt. Ezek a szám adatok azonban – alig is kell hangsúlyoznunk – nem kelhetnek hivalkodó megalégedettséget, csak *ebben* a viszonylatban mutatnak szép eredményt. Ha tehát a mezőgazdaság ügye az egész országban átszervezést, új rendezést követel, ez a kívánság fokozottabb mértékben fennáll Erdélyre nézve is. A tartományok közt, mezőgazdaságának viszonylagos fejlettsége következtében, a tovább fejlődés nagyobb lehetőségeivel rendelkezik s ezt a mezőgazdaság hivatott irányítói, éppen az általános érdek szempontjából, figyelmen kívül nem hagyhatják.

VITA SÁNDOR